

Yabancı ÷lkelerde yapılmış T÷rk yatırımlarına T÷rkiye'nin taraf olduğu karşılıklı yatırımların teşviki ve korunması anlaşmaları kapsamında sağlanan uluslararası hukuk korumalarının kısa bir analizini amaçlayan makale serisinin ikinci bölümünde Rusya ve dört T÷rki cumhuriyetiyle (Kazakistan, Kırgızistan, T÷rkmenistan ve Özbekistan) olan anlaşmalar değerlendirilmiştir.

The second article of the series on international law protections offered to Turkish investors provides a short analysis of the Turkish BITs with Russia and four of the Turkic states, namely Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Uzbekistan. Future articles of the series will look at other relevant BITs.

TÜRKİYE'DEN YABANCI ÜLKELERE YAPILAN YATIRIMLARA SAĞLANAN ULUSLARARASI HUKUK KORUMALARININ KISA BİR ANALİZİ – BÖLÜM 2

By Alptug Tokeser

2022 Yurt Dışı Yatırım Anketi'ne göre Rusya'da 2021 yılı itibariyle değeri bir milyar ABD dolarından fazla değere sahip 99 adet Türk yatırımı bulunmaktadır.¹ Ankete göre bu yatırımların hemen hemen yarısı parasal aracı kuruluş, holding ve gayrimenkul faaliyetlerine yönelmiş durumdadır.² UNCTAD'ın 2021 Dünya Yatırım Raporu da 2020 yılında Rusya'ya en çok yatırım yapan ülkeler arasında Türkiye'yi listeleyerek Rusya'da bulunan Türk yatırımlarının ciddiyetini gözler önüne sermektedir.³

2022 Yurt Dışı Yatırım Anket'nde Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'a yapılan Türk yatırımlarına ilişkin her ülkeye dair spesifik veri bulunmasa da bu ülkelerin ve diğer Asya ülkelerinin yer aldığı "Diğer Asya Ülkeleri" grubuna yapılan yatırımlar Türkiye'den yapılan toplam yurt dışı yatırımların %10,96'sını teşkil ettiği görülmektedir.⁴ Türk yatırımcıların bu ülkelere karşı bir çok dava açmış olduğu da değerlendirilince,⁵ Türk yabancı yatırımları için Türki cumhuriyetlerin önemi anlaşılmaktadır.

Yukarıda sayılan Türki cumhuriyetleri ile Rusya arasındaki siyasi ilişkiler ve bu ülkelerin coğrafi yakınlıkları sebebiyle bu makalede bu ülkeler ile Türkiye arasındaki karşılıklı yatırımların teşviki ve korunması anlaşmaları, serinin ilk makalesinde olduğu gibi, kısaca incelenmektedir.

¹ 2022 Yurt Dışı Yatırım Anketi Sonuç Raporu, syf. 34.

² 2022 Yurt Dışı Yatırım Anketi Sonuç Raporu, syf. 36.

³ UNCTAD 2021 Dünya Yatırım Raporu, syf. 67.

⁴ 2022 Yurt Dışı Yatırım Anketi Sonuç Raporu, syf. 28.

⁵ Örn. Rumeli Telekom A.S. and Telsim Mobil Telekomünikasyon Hizmetleri A.Ş. v. Kazakistan Cumhuriyeti, ICSID Case No. ARB/05/16 ("*Rumeli Telekom v. Kazakistan*") (bkz. <https://www.italaw.com/cases/942>), Muhammet Çap & Sehil İn_aat Endustri ve Ticaret Ltd. Sti. v. Türkmenistan, ICSID Case No. ARB/12/6 ("*Muhammet Çap & Sehil İn_aat v. Türkmenistan*") (bkz. <https://www.italaw.com/cases/2036>), Sistem Mühendislik İn_aat Sanayi ve Ticaret A. v. Kırgız Cumhuriyeti, ICSID Case No. ARB(AF)/06/1 ("*Sistem Mühendislik v. Kırgızistan*") (bkz. <https://www.italaw.com/cases/1506>).

2 RUSYA, KAZAKİSTAN, KIRGIZİSTAN, TÜRKMENİSTAN VE ÖZBEKİSTAN

2.1 Yürürlüğe giriş tarihi

Rusya ile Türkiye arasında imzalanmış olan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması (“**Rusya Anlaşması**”) Türkiye tarafından 16 Mayıs 2000 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.⁶ Anlaşmanın 14. maddesi gereği anlaşma en az 15 yıl boyunca geçerli kalacak, 15 yılın sonunda akit devletlerden herhangi birinin fesih bildiriminde bulunması halinde bildirimden 12 ay sonra anlaşma geçersiz hale gelecektir. Aynı hüküm gereği, fesih halide anlaşma hükümleri fesih tarihinden önce yapılmış yatırımlar için fesih tarihinden sonra 15 yıl daha geçerli kalacaktır. Ek olarak, anlaşmanın 13. maddesi gereği anlaşmanın yürürlüğe girmesinden evvel ama 1 Ocak 1987 tarihinden sonra yapılmış yatırımlar da anlaşma kapsamında değerlendirilecektir.

Kazakistan ile Türkiye arasında imzalanmış olan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması (“**Kazakistan Anlaşması**”) Türkiye tarafından 6 Ocak 1995 tarihinde onaylanmış,⁷ 10 Ağustos 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁸ Anlaşmanın 9. Maddesi gereği anlaşma en az 10 yıl boyunca geçeli kalacak, taraflardan herhangi bir tarafından sona erdirilmediği sürece geçerliliğini koruyacaktır. Taraflardan birinin anlaşmayı feshetmesi halinde fesih bildirimden bir yıl sonra etki doğuracaktır. Rusya Anlaşması’na benzer bir şekilde, fesih halide anlaşma hükümleri fesih tarihinden önce yapılmış yatırımlar için fesih tarihinden sonra 10 yıl daha geçerli kalacaktır. Türkmenistan ile Türkiye arasında imzalanmış olan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması da (“**Türkmenistan Anlaşması**”) aynı tarihte onaylanmış ve geçerliliğe ilişkin benzer hükümler barındırmaktadır.⁹

28 Nisan 1994 tarihinde imzalanan ve Türkiye tarafından 6 Ocak 1995 tarihinde onaylanan Türkiye ile Kırgızistan arasında imzalanmış olan

⁶ 2000/317 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

⁷ 95/6460 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

⁸ UNCTAD Uluslararası Yatırım Anlaşmaları Veritabanı, Türkiye Anlaşmaları .

⁹ 95/6461 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması,¹⁰ 9 Nisan 2018 tarihinde yeni bir anlaşmanın imzalanmasıyla değiştirilmiş ve yeni Kırgızistan Anlaşması Türkiye tarafından 15 Ağustos 2019 tarihinde onaylanmış,¹¹ 18 Mart 2020 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (“**Kırgızistan Anlaşması**” veya “**Kırgız Anlaşması**”).¹² Kırgızistan Anlaşması’nın 13. Maddesine göre anlaşma en az 10 yıl boyunca, 10 yıl sonunda ise taraflardan biri fesih bildirimde bulununcaya dek yürürlükte kalacaktır. Fesih bildirimini bildirim tarihinden bir yıl sonra hüküm doğuracaktır ve fesih halinde anlaşma hükümleri fesih tarihinden önce yapılmış yatırımlar için fesih tarihinden sonra 10 yıl daha geçerli kalacaktır.

1994 tarihli Özbekistan ile Türkiye arasında imzalanmış olan yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması da benzer bir şekilde 25 Ekim 2017 tarihinde yenilenmiş, bu yeni versiyon Türkiye tarafından 2 Nisan 2020 tarihinde onaylanmış¹³ ve 9 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir (“**Özbekistan Anlaşması**”).¹⁴ Kırgızistan Anlaşması’na benzer bir şekilde Özbekistan Anlaşması’nın 13. Maddesi uyarınca anlaşma en az 10 yıl boyunca, 10 yıl sonunda ise taraflardan biri fesih bildirimde bulununcaya dek yürürlükte kalacaktır. Fesih bildirimini bildirim tarihinden bir yıl sonra hüküm doğuracaktır ve fesih halinde anlaşma hükümleri fesih tarihinden önce yapılmış yatırımlar için fesih tarihinden sonra 10 yıl daha geçerli kalacaktır.

2.2 Tahkim şartı ve geçerlilik koşulları

2.2.1 Kapsam altındaki uyuşmazlıklar ve yetkili tahkim kurumu

Rusya Anlaşması’nın 10. maddesine göre anlaşma kapsamına giren yatırımlara dair yabancı yatırımcı ile ilgili taraf devlet arasındaki bütün uyuşmazlıklar, anlaşmanın 6. maddesi uyarınca kamulaştırma sonucu verilmesi gereken tazminat ve 8. madde uyarınca yapılacak para

¹⁰ 95/6461 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

¹¹ 1470 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı.

¹² UNCTAD Uluslararası Yatırım Anlaşmaları Veritabanı, Türkiye Anlaşmaları.

¹³ 31087 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı.

¹⁴ UNCTAD Uluslararası Yatırım Anlaşmaları Veritabanı, Türkiye Anlaşmaları.

transferlerine dair uyuşmazlıklar da dahil olmak üzere, anlaşma kapsamında çözümlenebilecektir.

Uyuşmazlığın dostane yöntemlerle çözülemesi halinde tarafların uyuşmazlığın çözümü için (i) yatırımın yapıldığı ülkede yer alan mahkeme veya tahkim kurumuna, (ii) Stokholm Ticaret Odası Tahkim Kurumuna ya da (iii) UNCITRAL kuralları uyarınca tesis edilecek ad hoc bir tahkim heyetine başvurma opsiyonları bulunmaktadır.

Kazakistan Anlaşması'nın 7. maddesinde yabancı yatırımcının yatırımına ilişkin herhangi bir uyuşmazlığın, anlaşma kapsamında çözümlenebileceği belirtilmiştir. Türkmenistan Anlaşması'nın 7. maddesi de kapsam içinde olan uyuşmazlıkları aynı şekilde tanımlamıştır.

Kazakistan Anlaşması'nda yer alan tahkim şartı, uygulamada ve doktrinde tartışmalara neden olmuştur.¹⁵ Anlaşmanın 7. maddesi uyarınca uyuşmazlığın dostane yöntemlerle çözülememesi halinde, yatırımcı uyuşmazlığın çözümü için ya ICSID ya da ICC Tahkim Divanı nezdinde kurumsal tahkim süreci başlatabileceği gibi, UNCITRAL kuralları uyarınca ad hoc tahkim süreci de başlatabilecektir. Aynı hükümde bu sürecin başlatılabilemesi için yatırımcının uyuşmazlığı ilgili devletin yerel mahkemeleri önünde dava etmesi ve bu davanın da bir yıl içinde nihai bir karara ulaşmamış olması gerektiği düzenlenmiştir. Bu son hükmün tahkim davasını başlatmak için ön koşul mu teşkil ettiği yoksa tahkim davasının açılmasına koşul teşkil etmeyen usuli bir kural mı olduğu tartışmalara yol açmış ve çelişkili kararlar verilmesine neden olmuştur.¹⁶ Türkmenistan Anlaşması'nın 7. maddesi de benzer problematik tahkim şartını barındırmaktadır.

Yeni Kırgızistan Anlaşması'nın 10. maddesi bu tartışmalara son verecek şekilde uyuşmazlık çözümüne dair oldukça net bir düzenlenmiştir. İlgili

¹⁵ Aşağıda tartışıldığı üzere Kırgız Anlaşması 2018 yılında, Özbek Anlaşması ise 2017 yılında yenilenmiş ve bu patolojik tahkim şartının yerine yeni anlaşmalarda net tahkim şartları düzenlenmiştir.

¹⁶ *Sistem Mühendislik v. Kırgızistan, Kılıç İnşaat v. Türkmenistan ve Muhammet Çap v. Türkmenistan* davalarında verilen çelişkili kararların yetki şartları bakımından analizi için bkz. Berk Demirkol, "Interpretation of the dispute settlement clause in Turkish investment treaties with Turkic States", in William W. Park (ed), *Arbitration International*, (Oxford University Press 2016, Volume 32 Issue 1) pp. 29 - 43.

madde uyarınca yabancı yatırımcının yatırımına ilişkin herhangi bir uyuşmazlığın, anlaşma kapsamında çözümlenebileceği düzenlenmiştir. Uyuşmazlığa dair yabancı yatırımcının yapacağı uyuşmazlık bildiriminden 6 ay geçmesine rağmen uyuşmazlığın dostane yollarla çözülememesi halinde, yatırımcının uyuşmazlığı yatırımın yapıldığı ülkenin mahkemelerine sunmak, veya aşağıdaki tahkim usullerinden biriyle çözümü için tahkim süreci başlatma imkanı bulunmaktadır:

- Her iki devletin de ICSID'in kurucu metni olan Vaşington Konvansiyonu'na taraf olması halinde ICSID nezdinde;
- Kırgızistan'ın Vaşington Konvansiyonu'na taraf olmaması halinde ise ICSID Ek İmkan Kuralları uyarınca yine ICISD nezdinde; veya
- ICC Milletlerarası Tahkim Divanı nezdinde.

Aynı hüküm uyarınca yatırımcının tahkim veya yerel mahkeme arasında yapacağı seçim kesin sonuç doğuracaktır; yatırımına ilişkin uyuşmazlığı yerel mahkemeye götüren yatırımcının aynı uyuşmazlığı daha sonra tahkim sürecinde çözmeye çalışması mümkün değildir. Özbekistan Anlaşması'nın 10. Maddesinde de benzer bir düzenleme yer almaktadır. Kırgızistan Anlaşması ile tek fark ICSID dışındaki tahkim opsiyonlarının aşağıdaki şekilde düzenlenmiş olmasıdır:

- UNCITRAL Tahkim kuralları uyarınca kurulmuş bir tahkim heyeti tarafından bu kurallar çerçevesinde; veya
- Uyuşmazlık taraflarının uzlaştığı diğer tahkim kurumu veya kuralları uyarınca.

2.2.2 Dostane çözüm çabaları

Rusya Anlaşması'nın 10.1. maddesi uyarınca anlaşma kapsamına giren bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde yatırımcının ilgili devlete uyuşmazlığı “detaylı yorumları ile birlikte” yazılı olarak ihbar etme yükümlülüğü bulunmaktadır. İhbar akabinde hem yatırımcı hem de ilgili devlet uyuşmazlığın dostane çözümü için mümkün surette çaba göstermeleri gerekmektedir. Dostane çözüm çabalarının uyuşmazlığın ihbarından en altı ay geçmesine rağmen bir sonuç doğurmaması halinde uyuşmazlık anlaşmanın 10.2. maddesi uyarınca ve yukarıda belirten usule göre çözümlenebilecektir.

Kazakistan Anlaşması'nın 7.1. Maddesi uyarınca, yatırımına dair bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde, yatırımcının ilgili devlete uyuşmazlık hakkında detaylı bilgi barındıracak şekilde yazılı bir ihtar göndermesi gerekmektedir. Rusya Anlaşması'na benzer bir şekilde hem yatırımcı hem de ilgili devletin ihbar uyuşmazlığın dostane bir şekilde çözülmesi için mümkün surette çaba göstermesi gereklidir. Dostane çözüm çabalarının uyuşmazlığın ihbarından en altı ay geçmesine rağmen sonuçsuz kalması halinde uyuşmazlık anlaşmanın 7.2. maddesi uyarınca ve yukarıda ifade edilen tartışmalı usule göre çözümlenebilecektir. Türkmenistan Anlaşması'nın 7. maddesi taraflarca gösterilmesi gereken dostane çözüm çabalarını benzer bir şekilde düzenlemiştir.

Kırgızistan Anlaşması'nın 10. maddesi uyarınca bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde yatırımcının uyuşmazlığa dair detaylı bilgi içeren bir bildirim ilgili taraf devlete göndermesi gerekmektedir. Bildirim akabinde hem yatırımcı hem de ilgili devlet uyuşmazlığın dostane bir şekilde çözümü için çaba göstermek zorundadırlar. Dostane çözüm çabalarının uyuşmazlığın ihbarından en altı ay geçmesine rağmen sonuçsuz kalması halinde uyuşmazlık anlaşmanın 10.2. maddesi uyarınca ve yukarıda belirten usule göre çözümlenebilecektir. Özbekistan Anlaşması'nın 10.3. ve 10.4. maddelerinde de dostane çözüm çabalarına ilişkin benzer bir düzenleme yer almaktadır.

2.3 Sağlanan korumalar

2.3.1 Kamulaştırma yasağı

Rusya Anlaşması'nın 6. maddesi uyarınca taraf devletler ancak aşağıdaki şartların oluşması halinde yabancı yatırımların kamulaştırılacağını taahhüt etmişlerdir:

- Kamu yararına ve mevzuata uygun bir şekilde;
- Anlaşmanın 2. ve 3. maddelerinde yer alan davranış standardı ilkelerine uygun bir şekilde;
- Ayrımcılık gözetmeden; ve
- Yatırımın kamulaştırma işlemi yapılmadan önceki "gerçek değer"ini yansıtan çabuk, yeterli ve efektif bir tazminat karşılığında.

Kazakistan Anlaşması'nın 3. maddesi uyarınca anlaşma kapsamına giren bir yabancı yatırım ancak;

- Kamu yararı uyarınca;
- Ayrım gözetmeksizin;
- Yatırımın kamulaştırma işlemi yapılmadan önceki “gerçek değer”ini yansıtan çabuk, yeterli ve efektif bir tazminat karşılığında; ve
- Hukuki usule ve anlaşmanın 2. Maddesinde düzenlenmiş davranış standartları ilkelerine uygun olarak doğrudan veya dolaylı olarak kamulaştırılabilecektir.

Türkmenistan Anlaşması'nın 3. maddesinde benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Kırgızistan Anlaşması'nın 6. maddesine göre anlaşma kapsamına giren bir yatırım ancak aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi halinde kamulaştırılabilecektir:

- Kamu yararı uyarınca;
- Ayrım gözetmeksizin;
- Değeri kamulaştırılan yatırımın kamulaştırma kararı kamuyu malum olmadan önceki “adil piyasa değeri”ni yansıtan, anında, etkin ve yeterli bir tazminat karşılığında; ve
- Hukuki usule ve anlaşmanın 2. ve 4. maddelerinde düzenlenmiş davranış standartları ilkelerine uygun olarak doğrudan veya dolaylı olarak kamulaştırılabilecektir.

Kırgızistan Anlaşması'nın 6.2. maddesi uyarınca sağlık, güvenlik ve çevre gibi halk refahını ilgilendirilen konularda yapılmış olan ve ayrımcılık teşkil etmeyen yasal önlemler, sonuçlarından bağımsız olarak, dolaylı kamulaştırma teşkil etmeyeceklerdir.

Özbekistan Anlaşması'nın 6. maddesinde de oldukça benzer bir kamulaştırma yasağı bulunmaktadır. Kırgızistan Anlaşması'ndan tek fark tazminatın “adil piyasa değeri” yerine sadece “piyasa değerini” yansıtacağını şeklinde bir düzenleme yapılmış olması olsa da, her iki kavram arasında bir değer farkı olma ihtimali oldukça düşüktür.

2.3.2 Anlaşmalarda yer alan ana davranış standartları

Rusya Anlaşması'nın 2. maddesi uyarınca anlaşma kapsamına giren yatırımlara adil ve eşit bir şekilde davranılacağı gibi bu yatırımlara tam koruma ve güvenlik de sağlanacaktır. Aynı maddede yatırımcının yatırımını yönetmek, kullanmak, satmak ya da tasfiye etmek gibi haklarının ayrımcı uygulamalar ile sınırlanamayacağı da düzenlenmiştir.

Anlaşmanın 3. maddesinde anlaşma kapsamına giren yatırımlara adil ve eşit bir şekilde davranılacağı teyit edilmiş, bu davranış yükümlülüğünün ilgili devletin kendi yatırımcılarının ya da üçüncü bir ülkenin yatırımcılarının edilen muameleden daha elverişsiz bir muameleye neden olamayacağı düzenlenmiştir.

Kazakistan Anlaşması'nın 2. Maddesi uyarınca anlaşma kapsamına giren yatırımlara yerel yatırımlara ya da üçüncü ülkelerden gelen yatırımlara edilenden daha elverişsiz şekilde muamele edilemeyeceği düzenlenmiştir. Anlaşmanın giriş kısmında yabancı yatırımlara adil ve eşit bir şekilde muamele edilmesi konusunda taraf devletlerin “mutabık kaldıkları” düzenlenmişse de, adil ve eşit davranma yükümlülüğü anlaşma maddelerindeki davranış standartları arasında sayılmamıştır. Benzer bir şekilde diğer davranış standartlarına da yer verilmemiş olsa da, bu anlaşma kapsamında açılmış bir dava olan *Rumeli Telekom v Kazakistan* davasında, adil ve eşit davranma yükümlülüğü, adaletin reddedilemeyeceği, tam koruma ve güvenlik ve yatırımcının yatırımını yönetmek, kullanmak, satmak ya da tasfiye etmek gibi haklarının ayrımcı uygulamalar ile sınırlanamayacağı gibi davranış standartları Kazakistan'ın taraf olduğu diğer yatırımların korunması ve teşviki anlaşmalarında yer aldığı için yukarıda anılan en çok gözetilen millet şartı aracılığı ile Türk yatırımcı lehine uygulanmıştır.¹⁷

Türkmenistan Anlaşması'nın 2. maddesi de benzer bir şekilde anlaşma kapsamına giren yatırımlara yerel yatırımlara ya da üçüncü ülkelerden gelen yatırımlara edilenden daha elverişsiz şekilde muamele edilemeyeceği düzenlenmiş ve anlaşmanın giriş kısmında yabancı yatırımlara adil ve eşit bir şekilde muamele edilmesi konusunda taraf devletlerin “mutabık kaldıkları” ifade edilmiş, ancak adil ve eşit davranma

¹⁷ *Rumeli Telekom v. Kazakistan*, para. 575.

yükümlülüğü anlaşma maddelerindeki davranış standartları arasında sayılmamıştır. Her ne kadar davranış standartları Türkmenistan ve Kazakistan Anlaşmaları'nda aynı olsa da, anlaşmada düzenlenmemiş davranış standartlarının en çok gözetilen millet klozu aracılığıyla transferi konusunda ilgili hakem heyetleri birbiri ile çelişen kararlar verilmiştir. Yukarıda anılan *Rumeli v Kazakistan* davasından farklı olarak *Muhammet Çap v Türkmenistan* davasında heyet, en çok gözetilen millet klozunun anlaşmada yer almayan davranış standartlarının transferini sağlamayacağını, sadece anlaşma kapsamındaki yabancı yatırımcıya bir başka yerel veya yabancı yatırımcıdan daha kötü davranılmayacağını, bir diğer ifade ile somut ayrımcılığı yasakladığını değerlendirmiştir.¹⁸ *İçkale v Türkmenistan* davasında da hakem heyeti *Muhammet Çap v Türkmenistan* kararına benzer bir karar vermiştir.¹⁹

Kırgız Anlaşması'nın 3. maddesi uyarınca anlaşma kapsamına giren yatırımlara uluslararası hukukun muamele standartlarına uygun bir muamele gösterileceği belirtilmiştir. Maddede bu uygulama kapsamında yatırımlara adil ve eşit bir şekilde davranılacağı ve tam koruma ve güvenlik de sağlanacağı düzenlenmiştir. Aynı maddede yatırımcının yatırımını yönetmek, kullanmak, satmak ya da tasfiye etmek gibi haklarının ayrımcı uygulamalar ile sınırlanamayacağı da düzenlenmiş, bu sınırlama yasağının yerel veya başka ülkelerden gelen yabancı yatırımcılara uygulanan sınırlama yasağından daha elverişsiz olamayacağı ise anlaşmanın 4.2. maddesinde düzenlenmiştir.

Özbekistan Anlaşması'nın 3. Maddesinde ise anlaşma kapsamına giren yatırımlara yatırımın yapıldığı ülkenin kanun ve düzenlemeleri çerçevesinde adil ve eşit davranılacağı ve bu yatırımlara tam koruma ve güvenlik sağlanacağı düzenlenmiştir. Yatırımcının yatırımını yönetmek, kullanmak, satmak ya da tasfiye etmek gibi haklarına dair Kırgızistan Anlaşması'nın 3. ve 4. maddelerinde yer alan düzenlemeler Özbekistan Anlaşması'nın 3. ve 4. maddelerinde de yer almaktadır.

¹⁸ *Muhammet Çap v Türkmenistan*, paras. 780-792.

¹⁹ *İçkale İnşaat v Türkmenistan*, para. 329.

2.3.3 Diğer korumalar

Rusya Anlaşması'nın 2. maddesi gereği, taraf devletler anlaşma kapsamındaki yatırımcılara yönelik, yatırım sözleşmeleri gibi araçlarla, taahhüt ettikleri yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır.

Rusya Anlaşması'nın 7. maddesinde, taraf devletlerin savaş veya iç savaş gibi durumlar neticesinde yatırımları zarar gören yatırımcılara, kendi yatırımcılarından veya başka ülkelerin yabancı yatırımcılardan daha kötü muamele edemeyeceği düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme Kırgız Anlaşması'nın 7., Özbekistan Anlaşması'nın 7., Kazak Anlaşması'nın 3. ve Türkmenistan Anlaşması'nın 3. maddelerinde de bulunmaktadır.

2.4 Uygulama sınırlamaları

Rusya Anlaşması'nın 3. maddesi gereği gümrük birliği, ekonomik birlik ve benzeri sözleşmelerden doğan haklar ile Rusya Federasyonu ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri arasındaki yardımlaşma anlaşmalarından doğan hakların aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenmiş olan en çok gözetilen millet şartı aracılığıyla bu anlaşmanın kapsamında kalan yatırımcılara teşmil edilmez. Aynı minvalde vergiye ilişkin anlaşmalardan doğan haklar da teşmil edilmez.

Kazakistan Anlaşması'nın 2.4. maddesinde de benzer bir şekilde gereği gümrük birliği, ekonomik birlik ve benzeri sözleşmelerden doğan hakların, bu anlaşmanın kapsamında kalan yatırımcılara teşmil edilmeyeceği düzenlenmiştir. Aynı minvalde vergiye ilişkin anlaşmalardan doğan haklar da teşmil edilmez.

Kırgız Anlaşması, bu anlaşma kapsamında incelenen diğer anlaşmalardan farklı ama Türkiye'nin yeni karşılıklı yatırımların korunması ve teşviki anlaşmalarına benzer bir şekilde bir çok uygulama sınırlaması barındırmaktadır. Anlaşmanın 2. maddesinde anlaşmanın zamansal olarak uygulama alanı net bir şekilde düzenlenmiş ve hem anlaşmadan evvel hem de hem de anlaşmadan sonra yapılan yatırımların anlaşma kapsamında olduğu, ancak bu yatırımlara ilişkin sadece anlaşma yürürlüğe girdikten sonra doğan uyuşmazlıkların anlaşma kapsamında olacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla, 18 Mart 2020'den önce doğan uyuşmazlıklar eski 1994 Kırgız

Anlaşması kapsamında olacaktır. Benzer bir düzenleme Özbekistan Anlaşması'nın 2. Maddesinde de yer almaktadır.

Kırgız Anlaşması'nın 4. Maddesi, madde içinde yer alan davranış standartlarının uygulanması ile elde edilmesi mümkün olmayan dört durum listemiştir:

- i) vergilendirmeye ilişkin muameleler, tercihler ve ayrıcalıkların, anlaşma kapsamındaki yatırımcılara maddede yer alan standartların bir sonucu olarak teşmil edilmesi;
- ii) bir gümrük birliği, ekonomik birlik, ortak Pazar, serbest ticaret bölgesi üyeliği gibi bir uluslararası organizasyondan kaynaklanan muamelelerin, anlaşma kapsamındaki yatırımcılara maddede yer alan standartların bir sonucu olarak teşmil edilmesi;
- iii) maddede yer alan standartlar aracılığı ile anlaşmadaki uyumsuzluk çözüm hükmünde yer alan şartlar değiştirilmesi; ve
- iv) hem 4. madde de hem de 3. madde de yer alan standartlar sonucu olarak gayrimenkul alımı ve bunlar üzerindeki aynı haklara ilişkin yerel yatırımcılara edilen muamelenin anlaşma kapsamındaki yabancı yatırımcılara teşmil edilmesi.

Benzer bir düzenleme Özbekistan Anlaşması'nın 4. Maddesinde de yer almaktadır.

Kırgız Anlaşması'nın 5. Maddesinde ise anlaşmanın uygulanmayacağı dört genel istisna aşağıdaki gibi listelenmiştir:

- i) Anlaşmanın hiçbir hükmü taraf devletlerin insan, hayvan veya bitki hayatı, çevrenin ve doğal kaynakların korunmasına dair ayrımcılık gözetmeyen yasal önlemlerin alınmasına, sürdürülmesine veya uygulanmasına engel teşkil edecek şekilde yorumlanamaz.
- ii) Anlaşmanın hiçbir hükmü taraf devletlerce temel güvenlik çıkarlarına aykırı görülen bir bilginin açıklanmasına veya bu bilgiye erişim sağlanmasına neden olacak şekilde yorumlanamaz.
- iii) Anlaşmanın hiçbir hükmü taraf devletlerin aşağıda listelenmiş hususlarda temel güvenlik ve ekonomik çıkarlarını korumak adına gerekli gördüğü tedbirleri almasına engel olacak şekilde yorumlanamaz:

- Silah, cephane ve savaş gereçleri ile bunlara ilişkin mal, teçhizat, hizmet teknoloji alımı ve satımında,
- Savaş zamanı veya uluslararası ilişkilerdeki diğer acil durumlarda,
- Nükleer silahların yayılmasının önlenmesine ilişkin ulusal politikaların veya uluslararası anlaşmaların uygulanmasında.

iv) Anlaşmanın hiçbir hükmü taraf devletlerin uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına Birleşmiş Milletler Şartı'ndan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek için hareket etmelerine engel olacak şekilde yorumlanamaz.

Keza Özbekistan Anlaşması'nın 5. Maddesinde de benzer bir uygulama sınırlaması yer almaktadır.

Serinin bir sonraki makalesinde ABD ve Birleşik Krallık Anlaşmaları değerlendirilecektir.

For further questions or comments about this topic, please contact the author:



Alptug Tokeser
Associate
atokeser@lalive.law